

Stjepan Tot

diplomski studij povijesti, istraživački smjer: Ranonovovjekovna povijest
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Prostitucija u Dubrovačkoj Republici

Sažetak:

Ovaj rad pruža pregled razvoja prostitucije u Dubrovačkoj Republici. Teorijski okvir koji je korišten prilikom istraživanja čini teorija socijalnog discipliniranja, a cilj rada bio je vidjeti je li u kasnome srednjem i ranome novom vijeku došlo do promjena u odnosu dubrovačke vlade i društva prema prostituciji. Razvoj prostitucije u Dubrovačkoj Republici odvijao se nesmetano do druge polovice 15. stoljeća, kada su zabilježene prve zakonske i represivne mjere usmjerene protiv prostitutki. Daljnje mjere bile su donesene u ranome novom vijeku pod snažnim utjecajem širenja sifilisa, procesa konfesionalizacije i akumulacije državne moći. No, zakonske i represivne mjere u Dubrovačkoj Republici bile su selektivne, tako da su kazneno odgovarale isključivo prostitutke koje su živjele izvan dopuštenih područja i one koje su činile druga kaznena djela, tj. one prostitutke za koje su državne vlasti procijenile da negativno djeluju na javni moral.

Ključne riječi: prostitucija, Dubrovačka Republika, javne kuće, sifilis, socijalno discipliniranje, tolerancija, kriminalizacija, regulacija

1. Uvod¹

Predmet ovoga rada razvoj je prostitucije na području Dubrovačke Republike u srednjem i ranome novom vijeku. Cilj rada je prikazati je li u kasnom srednjem i ranom novom vijeku došlo do određenih promjena u odnosu društva i vlade Dubrovačke Republike prema fenomenu prostitucije. Teorijski okvir koji je poslužio za analizu bila je teorija socijalnog discipliniranja koju su razvili Michel Foucault, Max Weber i Gerhard Österreich.² Socijalno discipliniranje podrazumijeva jačanje državnih intervencija nad svim aspektima života njezinih podanika u ranom novom vijeku. Zakonskim odredbama koje je do-

¹ Ovaj rad izvorno je prezentiran na studentskom skupu *Tijelo i emocije* koji je održan 20. travnja 2023. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

² Robert van Krieken, „Social Discipline and State Formation: Weber and Oestreich on the historical sociology of subjectivity,“ *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 17/1 (1990): 3.

nosila, državna je vlast nastojala učvrstiti i dodatno ojačati postojeći politički sustav i društveni poredak.³

Postavljena je hipoteza da su u Dubrovačkoj Republici, kao i u drugim europskim državama, u ranome novom vijeku uspostavljeni zakonski mehanizmi socijalnog discipliniranja koji su zahvatili i prostituciju kao do tada toleriranu poslovnu djelatnost. Prema postavljenoj hipotezi, na promjenu odnosa dubrovačke vlade prema prostituciji ponajviše su utjecali katolička obnova i pojava sifilisa, a Republika se, sukladno svom najvećem gospodarskom i političkom usponu, početkom ranoga novoga vijeka postavila kao glavni eksponent brige o moralu svojih stanovnika. Tijekom ovoga istraživanja korištene su sljedeće znanstvene metode: analize sadržaja, povijesna metoda i komparativna metoda.

2. Razlozi razvoja prostitucije

Dubrovačka je komuna svoj najveći gospodarski uspon ostvarila u razdoblju od sredine 14. stoljeća, kada je iskoristila važne geopolitičke promjene za stjecanje autonomnog i privilegiranog položaja u sklopu Ugarskoga Kraljevstva,⁴ do početka 17. stoljeća, kada je njezina moć počela znatno opadati. Gospodarski uspon Dubrovnika bio je utemeljen na razvijenoj posredničkoj trgovini rudarskim proizvodima koji su se eksploatirali iz bosanskih i srpskih rudnika te distribuirali na talijanska i španjolska tržišta.⁵

Gospodarski uspon Dubrovnika učinio je taj grad, uz Veneciju i Anconu, jednim od najvažnijih pomorsko-trgovačkih središta na Jadranu u 15. i 16. stoljeću.⁶ I u brojnim drugim gradovima diljem Europe došlo je do snažnijega gospodarskog uspona, a razvoj prostitucije u kasnom srednjem vijeku bio je povezan s urbanizacijom i razvojem trgovine.⁷

Izvanbračni seksualni odnosi u srednjovjekovnom su Dubrovniku bili uobičajena pojava među svim društvenim slojevima, posebice unutar patricijata.⁸ U Dubrovačkoj Republici, kao i drugdje u Europi, tijekom srednjega i ranoga novoga vijeka roditelji su dogovarali brakove svojih sinova i kćeri. Brak se shvaćao kao pravna institucija koja za cilj ima stvaranje potomstva, očuvanje postojećega političkoga i društvenog poretka te osiguranje položaja pojedinca u društvu. Dubrovački su plemići u trenutku sklapanja braka bili mnogo

³ Sheilagh Ogilvie, „So That Every Subject Knows How to Behave’: Social Disciplining in Early Modern Bohemia,” *Comparative Studies in Society and History* 48/1 (2006): 38.

⁴ O stjecanju autonomnoga položaja Dubrovačke Republike, vidi: Zdenka Janeković Römer, *Višegradski ugovor: temelj Dubrovačke Republike* (Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2003).

⁵ Bernard Stulli, *Povijest Dubrovačke Republike* (Dubrovnik-Zagreb: Arhiv Hrvatske, Časopis „Dubrovnik“, 1989), 60.

⁶ Bernard Stulli, *Studije iz povijesti Dubrovnika* (Zagreb: Konzor, 2001), 25.

⁷ Ruth Mazo Karas, *Common Women: Prostitution and Sexuality in Medieval England* (New York-Oxford: Oxford University Press, 1996), 5.

⁸ Nenad Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda: Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2000), 92.

stariji od svojih mladenki, a dobna razlika zasigurno je utjecala na kvalitetu emocionalnih i seksualnih veza u patricijskim brakovima.⁹

Kasno stupanje plemića u brak bilo je potaknuto činjenicom da su živjeli u proširenim obiteljima i bili pod očinskom vlašću (*patria potestas*) sve do očeve smrti. Prema tome, dubrovački vlastelin mogao je sklopiti brak samo uz očev blagoslov. Osim toga, smatralo se da nije dobro da plemić stupi u brak prije nego što je sebi i svojoj budućoj obitelji osigurao materijalnu sigurnost, a zbog svojih poslovnih aktivnosti često je izbivao iz Dubrovnika. Također, očekivalo se da plemić aktivno sudjeluje u političkom životu Republike, prihvaćajući brojne državne službe, uključujući i onu diplomatsku, što je također utjecalo na kasno stupanje u bračnu zajednicu. Na koncu, velik utjecaj imao je i izbor bračnih partnerica koji je plemićima bio sužen zbog stroge endogamije u Dubrovačkoj Republici.¹⁰

Obiteljska prisila na sklapanje braka, crkveni zakoni, društvena pravila, dobna razlika između supružnika, nedostatak emocionalne povezanosti između partnera i brojni drugi razlozi doveli su do toga da pojedinci svoj ljubavni i seksualni život ispunjavaju izvan braka. Premda su svjetovna vlast i Crkva nastojale iskorijeniti preljubništvo i konkubinat propisujući vrlo stroge kazne za prijestupnike, izvanbračni seksualni odnosi ostali su uobičajena pojava u Dubrovačkoj Republici.¹¹ Dubrovački vlastelini često su ulazili u seksualne odnose sa svojim sluškinjama, a takve veze uglavnom su trajale jako dugo, neke i do smrti plemića ili sluškinje. U takvim izvanbračnim vezama sluškinje su ponekad ostajale trudne, a djeca koju bi rodile smatrana su nezakonitom.¹²

Trudna sluškinja nije se smjela vratiti u obiteljsku kuću jer je nailazila na osudu svoje obitelji. Naime, ako bi sluškinja zatrudnjela s vlastelinom, počinivši društveno sramotan čin, smatralo se kako ga je zavela i ušla u seksualni odnos s njim zbog svoje sklonosti bludu i tjelesne slabosti.¹³ U slučajevima kada je otac odbijao priznati svoje izvanbračno dijete, kada se nije znalo tko je djetetov otac ili kada se sluškinja nije smjela vratiti u obiteljsku kuću, bojeći se negativne reakcije društva te nesretne djevojke ponekad bi se odlučivale na ostavljanje djeteta u nahodištu, njegovo izlaganje ili čedomorstvo.¹⁴

⁹ Zdenka Janeković Römer, *Rod i Grad: dubrovačka obitelj od XIII do XV stoljeća* (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1994), 96.

¹⁰ Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*, 29.

¹¹ Janeković Römer, *Rod i Grad*, 96.

¹² Gordana Ravančić, „Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku u kasnom srednjem vijeku,“ *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 31/1 (1998): 124.

¹³ Slavica Stojan, *Vjerenice i nevjernice: žene u svakodnevicu Dubrovnika (1600-1815)* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Prometej, 2003), 112.

¹⁴ Isto, 114. O nahodištu i napuštenoj djeci u Dubrovačkoj Republici, vidi: Rina Kralj-Brassard, *Djeca milosrđa: napuštena djeca u Dubrovniku od 17. do 19. stoljeća* (Dubrovnik – Zagreb: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2013). O čedomorstvu u Dubrovačkoj Republici, vidi: Nella Lonza, „«Dvije izgubljene duše»: Čedomorstva u Dubrovačkoj Republici (1667-1808),“ *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 39 (2001): 261-303.

Osim sa sluškinjama, plemići, a i pripadnici građanskog staleža, ulazili su u izvanbračne seksualne odnose s prostitutkama, a dubrovačke vlasti nisu značajnije kontrolirale prostituciju ni rad javnih kuća.¹⁵ Tolerancija prostitucije bila je povezana sa srednjovjekovnim shvaćanjem braka i seksualnosti. Naime, srednjovjekovno je društvo brak shvaćalo kao pravnu instituciju kojoj su ciljevi reprodukcija i očuvanje vlasništva. S druge strane, smatralo se da muškarci trebaju potražiti seksualni užitak izvan bračne zajednice.¹⁶

Jačanje tolerancije prema prostituciji može se povezati i s pojavom kuge. Brojni su liječnici tada vjerovali da se ljudi zaraženi spolnim bolestima ne mogu zaraziti kugom. To je potaknulo mnoge muškarce da idu u posjete prostitutkama jer su smatrali da se na taj način brinu za očuvanje vlastitog života. Također, zbog pomora stanovništva došlo je do nestašice radnika, što je prouzrokovalo porast nadnica, a radnici su mogli trošiti više novca, kupujući razne stvari, uključujući i seksualne usluge. Smrt brojnih članova obitelji dovela je do obogaćivanja preživjelih pojedinaca koji su dobivali nasljedstvo i često trošili novac na prostitutke.¹⁷

Osim prethodno navedenih razloga, dubrovačke su vlasti tolerirale postojanje prostitucije u gradu s ciljem smanjenja slučajeva seksualnog nasilja. Naime, dubrovačka mladež, kao i mladež drugih europskih gradova, kratila je noći konzumacijom alkohola i dokazivanjem svoje muškosti. Mlade djevojke i žene, koje su se našle na ulici u noćnim satima, nerijetko su bile žrtve silovanja i seksualnih delikata. Prema tome, dubrovačke su vlasti smatrale da je tolerancija prostitucije potencijalno rješenje za smanjenje broja slučajeva seksualnog nasilja.¹⁸

3. Smještaj i područje djelovanja prostitutki

Dubrovačka vlada u 13. i 14. stoljeću nije određivala neko posebno mjesto stanovanja za prostitutke niti je limitirala prostor njihova rada. Nakon što je dubrovačko komunalno društvo postalo raslojenije, komunalne vlasti su uvidjele potrebu za propisivanjem gradske socijalne topografije.¹⁹ Prva odredba koja je propisivala okrug stanovanja i rada prostitutki unutar grada Dubrovnika donesena je 9. veljače 1409. godine. Tada je odlučeno da dubrovačke javne žene (*publice meretrices*) nadalje moraju stanovati isključivo na području od kuće Marina Cerve do zgrade hospotala Marina Bodacchije u blizini crkve sv. Petra Velikog te u ulici prema moru do gradskih zidina. Prema ovoj odluci dubrovačke vlade, prostitutke su se do kraja mjeseca morale preseliti na prostor predviđen za njihovo stanovanje.²⁰

Slične odredbe, kojima se regulira smještaj i područje djelovanja pro-

¹⁵ Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*, 92.

¹⁶ Fernando Henriques, *Historija prostitucije*, sv. 2, *Prostitucija u Evropi i Novom svijetu* (Zagreb: Epoha, 1968), 64.

¹⁷ Isto, 58.

¹⁸ Ravančić, „Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku,“ 127.

¹⁹ Isto, 125.

²⁰ Risto Jeremić i Jorjo Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, sv. 1 (Beograd: Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, 1938), 124.

stitutki, donosile su se i u brojnim drugim europskim gradovima.²¹ Međutim, u Dubrovniku su i prije odredbe iz 1409. godine prostitutke djelovale najčešće u jednom dijelu grada, zvanom *Castelletto*. Moguće je da se ondje nalazila i javna kuća koja je nazvana prema gradskoj četvrti u kojoj je bila smještena. Osim prostitutki koje su djelovale u sklopu te javne kuće, u gradu su radile i druge, „slobodne“ prostitutke koje su nudile svoje usluge u kućama u vlasništvu svodnika ili u svojim vlastitim domovima. U blizini javne kuće nalazio se velik broj krčmi u kojima su prostitutke također nudile svoje usluge.²² Tako je, primjerice, vratar s Pila 1584. godine optužio krčmaricu Jelušu Franovu da je svodnica koja dovodi prostitutke u svoj magazin.²³

Spisi Kaznenoga suda u Dubrovniku iz 16. stoljeća pružaju obilje podataka o javnim kućama i prostituciji. Najveći je broj prostitutki sredinom stoljeća živio u gornjem dijelu Dujičine ulice (današnja Palmotićeve ulica). Radi se o trećoj ulici na lijevoj strani Place, krećući se iz smjera Pila, zapadnog ulaza u grad. Ta je ulica dobila naziv po mesaru Ivanu Bogdanoviću, poznatijem po nadimku Duica, koji je u njoj živio u 15. stoljeću. U Dujičinoj ulici dolazilo je do čestih verbalnih i tjelesnih obračuna pa se zbog toga ta ulica spominje u brojnim kaznenim predmetima dubrovačkoga suda.²⁴

Sudeći prema kaznenim spisima, prostitutke su se mogle pronaći i u drugim gradskim predjelima.²⁵ Osim na Pelinama i Podmirju, u ranome novome vijeku moglo ih se susresti i u ulicama Lučarica i Prijeko.²⁶ Velika potražnja za prostitutkama rezultirala je povećanjem njihova broja i širenjem prostornog obuhvata njihova djelovanja. Najveći broj javnih žena živio je samostalno u malim kućama, no bilo je i onih koje su živjele zajedno, uglavnom po dvije u jednoj kući. Osim toga, rjeđe su zabilježeni slučajevi u kojima su u istoj zgradi stanovale više od dvije prostitutke. U tim slučajevima živjele su kod neke udovice ili starije žene ili u vlastitim stanovima.²⁷

4. Pravni status prostitucije

4.1. Tolerancija prostitucije

Statut grada Dubrovnika iz 1272. godine navodi samo jednu odredbu kojom se regulira prostitucija. Naime, prema Statutu, otac i braća djevojke koja je postala prostitutka trebali su je kazniti prema vlastitom nahođenju.²⁸ U Dubrovniku je

²¹ Primjerice, londonske vlasti su 1393. godine odlučile ograničiti opseg djelovanja prostitutki, određivši za to samo jednu ulicu, Cock's Lane Street. Mazo Karas, *Common Women*, 15.

²² Ravančić, „Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku,“ 125.

²³ Slavica Stojan, *Slast tartare: Marin Držić u svakodnevnici renesansnog Dubrovnika* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2007), 158.

²⁴ Jeremić, Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, 125.

²⁵ Isto, 125.

²⁶ Stojan, *Vjerenice i nevjernice*, 265.

²⁷ Jeremić, Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, 125.

²⁸ Ravančić, „Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku,“ 124.

prostitucija bila legalna,²⁹ što je bio slučaj i u mnogim europskim gradovima.³⁰

Primjerice, u Ferrari je statutom u 13. stoljeću prostitutkama zabranjeno kretanje određenim gradskim ulicama i stanovanje u gradu. No, u 14. je stoljeću već došlo do smanjenja otpora prema prostituciji i njezina razvoja u Ferrari pa su se otvorile javne kuće, a piće u krčmama u kojima su se nudile seksualne usluge počelo se oprezivati.³¹ U Ferrari se prostitucija tolerirala, no prostitutke su, u načelu, morale živjeti i raditi isključivo unutar prostora koji je za to bio određen.³²

U nekim gradovima srednjovjekovne Engleske prostitucija je bila kriminalizirana, a u nekim gradovima tolerirana i zakonski regulirana. Međutim, problem je bio u tome što nije bilo jasno definirano što se sve treba smatrati prostitucijom. Prostitucija je egzistirala unatoč pokušajima njezina zakonskog ograničavanja. Zapravo, zakonske su mjere bile poduzete prvenstveno s ciljem borbe protiv promiskuitetnog ponašanja.³³

U srednjovjekovnoj Francuskoj prostitucija je doživjela snažan razvoj, što je zabrinulo kralja Luja IX. Svetog, koji je 1269. godine odlučio donijeti odredbu o uništavanju svih javnih kuća. Međutim, ni ta mjera ni drugi propisi koje je kralj donio nisu se pokazali djelotvornima. Naposljetku je kralj ipak pustio i dekriminalizirao prostituciju, određivši u kojim četvrtima prostitutke smiju živjeti i raditi. Također, prostitutkama je bilo zabranjeno nošenje skupe odjeće i nakita, a njihov rad trebao je nadzirati posebni službenik. U vrijeme francuskoga kralja Filipa III., Lujevog sina i nasljednika, određeno je da prostitutke na svome ramenu moraju nositi poseban čvor kao znak raspoznavanja.³⁴

Tolerancija prostitucije kao neke vrste neizbježnog zla, kako ju je društvo doživljavalo, dovela je do uključivanja političkih institucija u organizaciju toga unosnoga posla. Tako je, primjerice, kraljica Ivana Napuljska u Avignonu otvorila kraljevski bordel koji je donosio veliku zaradu, a nastavio je raditi i u vrijeme avinjonskog papinstva. Francuski kralj je u Toulouseu osnovao javnu kuću čiju je dobit grad dijelio s gradskim sveučilištem.³⁵ Osim političkih vlasti, u organizaciju prostitucije uključili su se i crkveni velikodostojnici. Tako je, primjerice, biskup Strasbourg 1309. godine osnovao javnu kuću od koje je ubirao prihode.³⁶

S obzirom na to da je Dubrovnik bio mali grad u kojem su se svi međusobno poznavali, u statutu nije reguliran način odijevanja prostitutki, niti je određeno da trebaju nositi neki poseban znak raspoznavanja, što je bio slučaj u pojedinim europskim gradovima.³⁷ Primjerice, u Ferrari su prostitutke morale nositi žuti plašt, koji je bio znak raspoznavanja „nečasne“ od časne žene.³⁸

²⁹ Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*, 92.

³⁰ Mazo Karas, *Common Women*, 5.

³¹ Diane Yvonne Ghirardo, „The Topography of Prostitution in Renaissance Ferrara,“ *Journal of the Society of Architectural Historians* 60/4 (2001): 406.

³² Isto, 402.

³³ Mazo Karas, *Common Women*, 14.

³⁴ Henriques, *Historija prostitucije*, 35-36.

³⁵ Isto, 38-40.

³⁶ Isto, 43.

³⁷ Ravančić, „Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku,“ 124.

³⁸ Ghirardo, „The Topography of Prostitution in Renaissance Ferrara,“ 402.

U Parmi su nosile bijeli, u Bergamu plavi, a u Milanu crni plašt. Prostitutke u Leipzigu nosile su žute plašteve obrubljene modrom bojom. Augsburške prostitutke morale su nositi zelenu vrpcu, a kurtizane zaposlene u Beču žutu maramicu, koju su držale skopčanu na ramenu. U Zürichu i Bernu bilo je obavezno da prostitutke nose crvene kape.³⁹

Vlada Dubrovačke Republike 21. ožujka 1624. godine propisala je pravila o odijevanju žena koja su uključivala zabranu nošenja luksuzne odjeće i nakita. No, te mjere, kako se izričito navodi, nisu bile obvezne za prostitutke i žene koje je pratio loš glas. Naime, njima je ostavljeno na volju hoće li poštivati propise o odijevanju žena, a u slučaju njihova kršenja, nisu smjele biti kažnjene.⁴⁰

Dubrovačke prostitutke odijevale su mušku odjeću i u njoj se pojavljivale na gradskim ulicama. Da bi spriječio tu praksu, Senat Dubrovačke Republike donio je 21. lipnja 1652. godine odredbu kojom je bilo zabranjeno odijevanje prostitutki u mušku odjeću, neovisno o tome je li dan ili noć. Prema odredbi Senata, svaka prostitutka za koju bude otkriveno da je odijevala mušku odjeću bit će kažnjena jednim satom na stupu srama. Osim toga, u ovoj odredbi navedena je i zatvorska kazna u trajanju od šest mjeseci za muškarce koji budu uhvaćeni u društvu prostitutke odjevene u mušku odjeću.⁴¹

Odjevene u mušku odjeću, prostitutke su ulazile u dubrovačke tvrđave i ondje zabavljale mlade vlasteline koji su u njima služili kao kapetani. Jedna prijava o takvim slučajevima podnijeta je Malom vijeću 22. rujna 1702. godine. U Lovrijenac je dolazila kmetica Marija iz Trstenoga koja se po osam dana zadržavala u sobi Sigismunda Gondole, kapetana te gradske utvrde. Dvije žene dolazile su u posjete kapetanu tvrđave Molo.⁴²

Prema svjedočenju Antuna Đurova, koji je obavljao dužnost soldata u tvrđavi Revelin, jedna žena dolazila je u kapetanovu sobu, gdje bi ostala osam dana. Soldat Antun nije uspio prepoznati tu ženu zbog toga što je nosila mušku odjeću i periku. Petar, soldat koji je stražario na Pločama, istočnom ulazu u grad, izjavio je pred sudom da mu je Nikola Pupator, koji je služio u Revelinu, rekao da je u tu utvrdu dolazila neka žena odjevena u mušku odjeću.⁴³

4.2. Kriminalizacija prostitucije

Izgleda da je u drugoj polovici 15. stoljeća došlo do promjene odnosa dubrovačkih vlasti prema prostituciji i prostitutkama. Naime, 1464. godine udovica Polonija bila je osuđena na progonstvo u trajanju od godinu dana jer se bavila prostitucijom. Pred kraj stoljeća, 1495. godine, Milica iz Široke ulice bila je protjerana iz grada iz istog razloga.⁴⁴ Prije protjerivanja iz grada Milica je, vezana za kola,

³⁹ Henriques, *Historija prostitucije*, 37.

⁴⁰ Jeremić, Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, 125.

⁴¹ Isto, 125-126. Odijevanje prostitutki u mušku odjeću bilo je uobičajena pojava i u drugim europskim gradovima. Primjerice, u Veneciji je još 1480. godine donesena odredba, kojom je prostitutkama zabranjeno kretanje gradskim ulicama u muškoj odjeći. Henriques, *Historija prostitucije*, 78.

⁴² Stojan, *Vjerenice i nevjernice*, 265-266.

⁴³ Isto, 266.

⁴⁴ Ravančić, „Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku,“ 128.

bila vožena po gradu i šibana bičem. Vratila se u Dubrovnik u veljači 1496. godine, no bila je puštena uz uvjet da će biti žigosana u slučaju ponovnog povratka.⁴⁵

Prostitucija na području Europe u vrijeme renesanse i ranoga novoga vijeka postala je kriminaliziranim zanimanjem. Progon prostitutki u 16. stoljeću bio je dijelom potaknut pojavom sifilisa.⁴⁶ Sifilis je navodno došao u Europu iz Novoga svijeta. Naime, dio članova posade brodova koji su sudjelovali u Kolumbovoj ekspediciji obolio je od ove bolesti u Novom svijetu i donio je u Europu, gdje se nastavila širiti. To je potvrdio Rodrigo Ruiz Diaz de Isla, španjolski liječnik koji je prepoznao bolest 1493. godine. Sifilis se vrlo brzo proširio Italijom, gdje su 1495. godine španjolske vojne jedinice poslone u pomoć Napuljskom Kraljevstvu. No, sifilisom su se ubrzo zarazili i francuski plaćenici, a Talijani su ovu bolest zbog toga prozvali „francuskom bolešću“.⁴⁷

U Dubrovniku se sifilis prvi put spominje u povijesnim izvorima 7. travnja 1502. godine. Francuska bolest (*morbus Franciae*) zahvatila je određeni broj stanovnika i brzo se proširila po cijelom području Dubrovačke Republike. Osim zbog težine bolesti i neučinkovitog liječenja, sifilis se širio i zbog razvijene prostitucije.⁴⁸ Od početka je bilo jasno da se radi o spolno prenosivoj bolesti, što su brojni liječnici neprestano isticali. Prema mletačkom liječniku Alessandru Benedettu, sifilis je u Italiju došao sa Zapada, a francuski plaćenici koji su ga dobili ulazili su u seksualne odnose s prostitutkama u Napulju, gdje su boravili nekoliko mjeseci.⁴⁹ Uočivši da se ta bolest prenosi spolnim putem, društvo se nastojalo ograditi od prostitucije, prostitutki i promiskuitetnih žena.⁵⁰

Mnogo veći utjecaj na kriminalizaciju prostitucije u Europi imala je religija, a socijalno discipliniranje bilo je usko povezano s procesom konfesionalizacije. Naime, Katolička se crkva sve češće suočavala s optužbama o svom dvostrukom moralu.⁵¹ Martin Luther bio je veliki protivnik prostitucije, odbacujući dotadašnji stav Katoličke crkve o prostituciji kao nužnom zlu. Luther je imao vrlo negativno mišljenje o prostitutkama, a njegov stav gorljivo su slijedili njegovi vjerski sljedbenici, što je dovelo do zatvaranja javnih kuća u Augsburgu 1535. godine. Luteranski propovjednici u svojim su propovijedima demonizirali prostitutke, koje su, kako su isticali, zavodile muškarce i uništavale kršćansku zajednicu. Dvije godine kasnije, 1537., osnovan je poseban sud nadležan za suđenje prostitutkama i njihovim klijentima. Kada su kalvinisti 1578. godine došli na vlast u Amsterdamu, zabranili su prostituciju, kao i sve izvanbračne spolne odnose. Otvoreni su posebni radni zatvori za žene u kojima su kaznu služile uhićene prostitutke. Takva zatvorska ustanova, zatvor Bridewell, pojavila se i u Londonu 1553. godine.⁵²

⁴⁵ Jeremić, Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, 124.

⁴⁶ Ravančić, „Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku,“ 128.

⁴⁷ Kathryn Norberg, „The body of the prostitute: Medieval to modern,“ u *The Routledge History of Sex and the Body 1500 to the Present*, ur. Sarah Toulalan i Kate Fisher (London-New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2013), 395.

⁴⁸ Jeremić, Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, 122-123.

⁴⁹ Norberg, „The body of the prostitute,“ 395.

⁵⁰ Ravančić, „Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku,“ 128.

⁵¹ Isto.

⁵² Norberg, „The body of the prostitute,“ 395-396.

S početkom reformacije Katolička je crkva morala jasno definirati sva ona teološka pitanja koja su ostala nejasna. Potreba za katoličkom obnovom i reformom odrazila se i na odnos Katoličke crkve prema prostituciji. Naime, prostitucija, koju je Crkva prethodno tolerirala, premda joj se načelno protivila, u vrijeme katoličke obnove doživjela je jasnu osudu.⁵³ Krajem 16. i početkom 17. stoljeća u katoličkom su svijetu nastale posebne ustanove u koje su ulazile bivše prostitutke. Cilj tih ustanova bio je podržati raskajane grešnice u molitvi i borbi za spasenje, ali zapravo su po svojim obilježjima bile vrlo slične onima u protestantskim zemljama. Rijetki su slučajevi da su žene u te ustanove ulazile dobrovoljno, najčešće su u njih ulazile odlukom suda.⁵⁴

Katolički stav prema prostituciji vrlo brzo se približio protestantskom pa su i katolički teolozi počeli govoriti da prostituciju treba zabraniti. Vjerske propovijedi navele su političke vlasti na donošenje ozbiljnijih zakonskih i represivnih mjera usmjerenih na suzbijanje prostitucije.⁵⁵ Državne mjere donesene s ciljem postizanja društvene stege i održavanja javnog morala nisu zaobišle ni ranonovovjekovni Dubrovnik. Tako je, primjerice, u listopadu 1594. godine donesena odluka o iseljavanju triju „loših žena“ koje su stanovale u kući u vlasništvu dubrovačkih kanonika, smještenoj na predjelu Tri Crkve. Jedna od tih triju žena naznačena je kao prostitutka (*meretrice publica*). Žene su u roku od osam dana trebale iseliti iz kuće, a u slučaju da to ne učine, bit će kažnjene s mjesec dana zatvora.⁵⁶

U trenutku jačanja svoje moći, ranomoderna država odlučila je kriminalizirati prostituciju kako bi osigurala javni red i mir, a taj je proces bio evidentan u cijeloj Europi. U brojnim gradovima, poput Seville, Rima i Firence, u 16. stoljeću osnovane su posebne policijske ustanove koje su se brinule o održavanju javnog reda i mira u ulicama u kojima su živjele i radile prostitutke. Djelovanje tih institucija bilo je ograničeno na patroliranje četvrtima crvenih svjetiljki i rješavanje problema u njima, posjećivanje krčmi i ubiranje poreza.⁵⁷

Širenje sifilisa i njegova povezanost s prostitucijom doveli su do potrebe za borbom protiv ove bolesti i prostitucije kao pojave koja pomaže njezino širenje. Postojale su dvije moguće pravne mjere: zabrana i regulacija. Prema Kathryn Norberg, zakonska zabrana prostitucije popularizirana je pod utjecajem reformacije i katoličke obnove. Vjerske ideje o moralu potaknule su zabranu prostitucije. Međutim, neki trgovački orijentirani gradovi 16. stoljeća nisu započeli proces kriminalizacije prostitucije, što je bilo evidentno drugdje u Europi. U tim se gradovima nastavila tolerancija prema prostituciji. Tamo je još uvijek bio dopušten rad javnih kuća, a političke vlasti nisu ugrožavale rad prostitutki na ulicama u kojima im je to bilo dopušteno.⁵⁸

Sudeći prema arhivskoj građi, Dubrovnik je također bio primjer takvog grada. Naime, prostitucija je bila zakonski regulirana, bilo je određeno na kojem području prostitutke smiju živjeti i raditi te kako se ne smiju odijevati.

⁵³ Ravančić, „Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku,“ 128.

⁵⁴ Norberg, „The body of the prostitute,“ 396.

⁵⁵ Isto, 397.

⁵⁶ Jeremić, Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, 125.

⁵⁷ Norberg, „The body of the prostitute,“ 400.

⁵⁸ Isto, 395.

Osim toga, sudski progon prostitutki bio je selektivan, a prostitutke su najčešće bile procesuirane ne zato što su se bavile tim poslom, već zato što su bile počiniteljice drugih kaznenih djela.

Političke vlasti vrlo su brzo shvatile da je prostitucija, unatoč zakonskim zabranama, još uvijek prisutna u društvu te su svoje političke odluke pokušale prilagoditi stvarnome stanju. Takav razvoj situacije bio je vidljiv ne samo u katoličkim, već i u protestantskim zemljama. Primjerice, amsterdamske kalvinističke vlasti su u 17. stoljeću procijenile da je najbolje rješenje dopustiti prostituciju u određenim gradskim ulicama u kojima bi javne kuće trebale raditi legalno. U ranome novome vijeku političke su vlasti vodile selektivnu borbu protiv prostitucije pa ne treba precijeniti dosege njezine kriminalizacije.⁵⁹

Selektivnost u borbi protiv prostitucije bila je, kako je već spomenuto, prisutna i u Dubrovniku. Naime, u ranom novom vijeku vlada Dubrovačke Republike nije donosila neke značajnije represivne mjere protiv prostitutki. Trgovačka orijentacija Dubrovnika i velika fluktuacija trgovaca i mornara naglali su daljnju toleranciju prostitucije. Čak i onda kada su se prostitutke morale pojaviti na sudu kao okrivljenice, one su same morale kazneno odgovarati, izvršavajući kaznu sramotne ophodnje, zatvorsku kaznu i progon iz grada. Muškarci koji su plaćali usluge prostitutki u Dubrovniku uglavnom nisu bili kažnjavani, što je bio slučaj i u brojnim drugim europskim gradovima.⁶⁰

Osim toga, državne vlasti nisu radile popise žena koje su se bavile prostitucijom niti su ozbiljnije ugrožavale i kontrolirale njihov rad.⁶¹ Izgleda da je procesuiranje prostitutki najčešće bilo povezano s činjenicom da su stanovale i radile izvan područja koje je za to bilo zakonom određeno, da su činile druga kaznena djela ili da je vlada Dubrovačke Republike procijenila da na određeni način utječu na kvarenje društvenog morala. Naime, dok je rad pojedinih prostitutki bio toleriran, druge su prostitutke bile procesuirane i kažnjavane.

Zakonske intervencije državnih vlasti u brojnim drugim europskim zemljama bile su mnogo snažnije i odlučnije u provedbi kriminalizacije prostitucije nego što je to bio slučaj u Dubrovačkoj Republici. Ipak, mjere koje je u ranome novom vijeku donosila vlada Dubrovačke Republike također se mogu shvatiti kao mjere koje su imale za cilj socijalno discipliniranje njezinih podanika. No, čini se da su Dubrovčani ipak smatrali postojanje prostitucije u gradu nužnim zlom, koje im je omogućavalo zadovoljavanje seksualnih potreba izvan braka. Također, smatrali su da tolerancijom prostitucije doprinose smanjivanju broja kaznenih djela seksualnog zlostavljanja. Prostitucija je, osim toga, bila dio zabavnog sadržaja koje je Dubrovnik kao pomorsko-trgovački grad nudio brojnim posjetiteljima, stranim trgovcima i mornarima.

5. Prostitutke na Kaznenom sudu

Nije poznato koliko je prostitutki bilo u Dubrovniku u određenom razdoblju. U kaznenim spisima iz 1312. godine spominju se dvije dubrovačke prostitut-

⁵⁹ Isto, 397.

⁶⁰ Stojan, *Vjerenice i nevjernice*, 255-256.

⁶¹ Jeremić, Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, 125.

ke, Guercija i Rubea, koje su se na sudu pojavile u svojstvu svjedoka za jedno ubojstvo.⁶² Naime, jedne noći, kada su na straži bili Pavo de Juda, Marin de Perchio i Grgur de Cepre, neki stranci došli su k Guerciji, tražeći da im nađe prostitutku. Međutim, ona je to odbila i došlo je do svađe koju je čula gradska straža. Nakon dolaska gradske straže došlo je do tučnjave u kojoj je bio ranjen Grgur de Cepre, a nakon nekog vremena od rana je i preminuo.⁶³

Trubač Ivan je u predvečerje, 22. ožujka 1408. godine, pošao u noćni izlazak u *Castelletto*. Planirao je zajedno sa svojim društvom popiti piće u nekoj tamošnjoj krčmi, no na putu do tamo Ivan i njegovi prijatelji naišli su na prostitutku koja im je ponudila svoje usluge. Nakon kratke rasprave društvo je odlučilo prihvatiti ponudu te je platilo prostitutku. Međutim, tada su naišla dvojica Slavena koja su se počela svađati s Ivanom i njegovom družinom zbog te prostitutke, premda im je ona rekla da su oni već platili. Svađa je na kraju prerasla u tjelesni obračun u kojemu je Ivan bio teško ranjen, a o incidentu je zbog težine ozljeda dao iskaz ležeći kod kuće u krevetu.⁶⁴

Činjenica da ona nije bila procesuirana zbog toga što je prostitutka, potvrđuje da su državne vlasti tolerirale prostituciju u kasnosrednjovjekovnom Dubrovniku. Usprkos nedostatku relevantnih izvora koji bi omogućili, primjerice, istraživanje broja prostitutki u Dubrovniku i njihove dobi, sačuvani izvori svjedoče o postojanju javnih žena u gradu i legalnom načinu njihova rada u kasnom srednjem vijeku.⁶⁵

Prije druge polovice 15. stoljeća prostitutke su u Dubrovniku procesuirane isključivo u slučaju kršenja statuta i zakona dubrovačke komune, a ne zbog obavljanja svoga posla. Primjerice, 1431. godine zabilježen je slučaj u kojemu je zatvorski stražar, poslušavši zamolbu zatvorenika, pustio prostitutku u zatvorske prostorije Kneževa dvora. Prilikom redovnog obilaska zatvorenika, knez je ujutro u zatvorenikovoj ćeliji uočio prostitutku, koja je bila kažnjena zbog noćne posjete zatvoreniku. Osim nje, bili su kažnjeni i zatvorski stražar, koji je, suprotno zakonu, pustio prostitutku u zatvor, i zatvorenik.⁶⁶

U gradskim predjelima i ulicama u kojima su živjele prostitutke često je dolazilo do dernjave, svađa i tjelesnih obračuna. U posjete prostitutkama dolazili su brojni domaći ljudi i stranci, ne samo katolici nego i Židovi i muslimani, trgovci s područja Osmanskoga Carstva. Alija Turčin posjetio je jednu javnu kuću u Dubrovniku u travnju 1544. godine i oteo jednu prostitutku. Posjeti „nevjernika“ javnim kućama u kojima su radile prostitutke katoličke vjere izazvali su žestoku reakciju dubrovačkog nadbiskupa Matteuccija, koji je, pišući papi, kritizirao Dubrovčane zbog takve prakse.⁶⁷

Prema svjedočenju Marina Pavovog Ragnine, uvečer, 16. studenoga 1549. godine, neki su muškarci teško ranili Jeronima Bartulovog Nalu, koji je ra-

⁶² Zdenka Janeković-Römer, „Post tertiam campanam« – noćni život Dubrovnika u srednjem vijeku,“ *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 32 (1994): 10.

⁶³ Jeremić, Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, 123.

⁶⁴ Ravančić, „Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku,“ 126.

⁶⁵ Isto, 126.

⁶⁶ Isto, 126-127.

⁶⁷ Jeremić, Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, 125.

dio kao pisar u Stonu. Incident se dogodio u Dujičinoj ulici, predjelu u kojemu su stanovale prostitutke. Prema Ragnini, do sukoba je došlo zbog toga što je šest muškaraca u isto vrijeme dolazilo u posjet prostitutki Veseli Petrovoj, koja je sve promatrala s prozora. Nekoliko godina poslije, 20. veljače 1554., Ivan Radonja Gladni dao je iskaz dubrovačkom Kaznenom sudu o još jednom mačevalačkom obračunu do kojega je došlo između nekoliko klijenata u Dujičinoj ulici.⁶⁸

Stjepan Luketić Allegretti je uvečer, 21. kolovoza 1559. godine, došao na vrata dubrovačke prostitutke Nike Rossine, tražeći njezine usluge. Nakon što ga je ona odbila, gnjevni Allegretti pošao je u Široku ulicu, gdje je stanovao, i iz kuće uzeo mač. Zatim je pošao u smjeru Male fontane, gdje je po obrazu posjekao Luku Jakovljevo. Ranjenika je našla družina Rafa Jerovog Prodanellija, potraživši pomoć za njega. Premda je planirao pobjeći iz Dubrovnika, Allegretti je ubrzo bio uhićen, zahvaljujući svjedočenju prostitutke Nike Rossine.⁶⁹

Frano Petrov Luccari je uvečer, 2. svibnja 1578. godine, došao pred kuću svodnice Pere Suknović. Ona je živjela sa svojom kćeri Vicom koju je podvodila. Frano je prvo lupao po vratima i vikao, a zatim provalio u kuću s namjerom da Vicu probode mačem. Međutim, na kraju ipak nije došlo do većeg incidenta, a Frano je morao Peri i Vici platiti određenu svotu dukata za pretrpljenu duševnu bol.⁷⁰

Kada državna vlast nije procesuirala prostitutke, ponekad su im pojedinci odlučili presuditi, smatrajući da tako popravljaju javni red i društveni moral.⁷¹ Stav dubrovačkog društva o prostitutkama u ranom novom vijeku jako dobro ilustrira slučaj ubojstva prostitutke Marije iz Janjine. Njezin brat Ivan Jozov Milošev ubio ju je 25. kolovoza 1727. godine hitcem iz puške. Svjedoci koji su dali svoje iskaze u sudskom procesu smatrali su da je Ivan pravilno postupio kada je ubio svoju sestru jer se, nakon što joj je brat već jednom oprostio, ponovno vratila grešnom životu.⁷²

Neki Vlah Petar Parapan došao je 10. svibnja 1698. godine oko 23 sata pred vrata kurtizane Jeluše. No, sluškinja Lucija rekla je da ga Jeluša ne može odmah primiti jer ima drugu mušteriju. Kada je to čuo, Petar je nastavio lupati po vratima i dozivati Jelušu, koja mu je odgovorila da je trenutno zauzeta. Povrijeđen Jelušinim odbijanjem, Petar je zasuo njezinu kuću kamenjem i puščanim mecima.⁷³

U srednjem i ranom novom vijeku svaka je žena čiji je život odudarao od društveno prihvatljivih pravila ponašanja mogla biti optužena da je prostitutka, bez obzira što se nije bavila prostitucijom.⁷⁴ Posebno sramotna kazna za prostitutke i žene za koje se sumnjalo da se bave prostitucijom, koju je vršilo društvo, a ne država, bilo je sakaćenje. Marija Mihova, djevojka za koju se smatralo da se bavi prostitucijom, bila je zbog toga ranjena 17. srpnja 1699. godine.⁷⁵

⁶⁸ Stojan, *Slast tartare*, 158.

⁶⁹ Isto, 157.

⁷⁰ Isto, 158.

⁷¹ Stojan, *Vjerenice i nevjernice*, 260.

⁷² Isto, 255.

⁷³ Isto, 254.

⁷⁴ Mazo Karas, *Common Women*, 14.

⁷⁵ Stojan, *Vjerenice i nevjernice*, 260.

Žene iz sela Lisac u Dubrovačkom primorju vidjele su da je Ivan Cvjetkov Barkiđija došao u kuću Anice Ivanove Talije dok njezina supruga nije bilo. Nakon što su žene prijavile slučaj nekolicini muškaraca, oni su je izvrijeđali i istukli, a isto je prošao i njezin muž kada se vratio iz Stona. Naime, seoska zajednica smatrala je upravo njega krivim jer je dopustio da njegova supruga prekrši pravila društveno prihvatljivog ponašanja.⁷⁶

U 18. stoljeću u Dubrovniku je zabilježen i jedan slučaj homoseksualne prostitucije. Marija Matuško bila je 30. siječnja 1741. godine prijavljena da je u svoju kuću, koja se nalazila pokraj Rupa, primala zdura Luku Prca. Prema svjedočenju njezina susjeda Grgura Franića, zdur Luka je često boravio kod Marije, no po gradu se pričalo da je ona prostitutka jer je, osim Luke, u kuću primala i brojne druge muškarce, uključujući i strance. Osumnjičena Marija i zdur Luka Prc bili su privedeni i utamničeni, no vrlo brzo su pušteni na slobodu. Međutim, sljedećeg je dana bio priveden Marijin sin uz optužbu da je pružao seksualne usluge nekim slavenskim trgovcima. Njih je u homoseksualnom činu zatekao Grgur Franić, koji je sve promatrao kroz rupicu na vratima.⁷⁷

6. Svodništvo

Svodništvo je oduvijek imalo značajnu ulogu za razvoj prostitucije. Naime, svodnici i svodnice bave se dogovaranjem klijenata svojim prostitutkama. Brojne prostitutke imale su svoga svodnika ili svodnicu, obično bivšu prostitutku, koji su svoj posao najčešće obavljali s oprezom i u tajnosti.⁷⁸

Društveni stav prema svodnicima bio je izrazito negativan. Primjerice, u Ferrari je svodništvo za stanovnike grada bilo ilegalno, dok je strancima taj posao bio dopušten. U slučaju optužbe za svodništvo, domaći ferarski svodnik dobio je kaznu zatvora u trajanju od dva mjeseca. Također, morao je platiti globu, izdržati torturu, a postojala je i mogućnost da ga ferarski stanovnici pretuku. Ako je i nakon toga nastavio obavljati svoj posao, mogao je biti kažnjen sakaćenjem udova (ruke, noge i nosa). S druge strane, strani svodnik u Ferrari nije bio kažnjavao i mogao se slobodno baviti svojim poslom.⁷⁹

U Veneciji je svodništvo bilo ilegalno, a svodnici i svodnice često su procesuirani zbog vođenja bordela i podvođenja djevojki. Društveni stav, kao i stav vlade Mletačke Republike, bio je da prostitucija služi na opću korist društva. S druge strane, svodnike i svodnice društvo je doživljavalo kao nepoćudne pojedince koji, posredujući između prostitutke i klijenta, nepravedno stječu financijsku dobit. Stoga je mletačka vlada donijela niz zakonskih mjera s ciljem njihova isključivanja iz prostitucije.⁸⁰

Pojedine dubrovačke svodnice su dogovarale posao sa svojim prostitutkama, dijeleći s njima dobit, no bilo je i onih koje su na prijeveru podvodile djevojke. Primjerice, takav je bio slučaj sa Stanom Gvero i Marom Kučatom,

⁷⁶ Isto, 258.

⁷⁷ Isto, 253-254.

⁷⁸ Isto, 270.

⁷⁹ Ghirardo, „The Topography of Prostitution in Renaissance Ferrara,“ 402-403.

⁸⁰ Henriques, *Historija prostitucije*, 75-76.

dvije dubrovačke svodnice iz 17. stoljeća. Naime, one su sklopile dogovor s dvojicom dubrovačkih vlastelina, Vladislavom Sekondovim Bucchijom i Lukom Junijevim Sorgom, obvezavši se da će im dovesti jednu mladu djevojku. Svodnice Stane i Mara nagovorile su 20. srpnja 1670. godine 15-ogodišnju Stanu Miljenovu da kupi košulju, koja je koštala tri dukata. Novac za kupnju košulje posudio joj je Vladislav Bucchia. Lakovjerna djevojka je, sljedeći Maru, ušla u prostoriju u kojoj su je dvojica plemića istukla i silovala. Mara Kučata, svodnica koja je sve to organizirala, izašla je iz kuće kroz prozor, pretvarajući se da bježi od nasilnika.⁸¹

Marija Beskuće i Kata Čupelka, dvije dubrovačke svodnice, pokušale su 27. ožujka 1690. godine podvoditi jednu djevojku, koja se zbog bolesti već pet godina nije mogla pomaknuti iz kreveta. Mandaljena Radova, majka nesretne djevojke, tada je bila izvan kuće, a svodnice su to iskoristile i uvele dvojicu muškaraca u kuću. Međutim, djevojka je vikanjem otjerala dvojicu muškaraca. Nakon što je saznala što su svodnice htjele učiniti njezinoj kćeri, Mandaljena se potukla s njima, no na kraju su one istukle Mandaljenu.⁸²

Zaključak

Na području Dubrovačke Republike prostitucija se spominje još u srednjem vijeku, a njezin nesmetani razvoj trajao je do druge polovice 15. stoljeća, kada su donesene prve zakonske i represivne mjere protiv prostitutki. Razvoj prostitucije u Dubrovniku bio je potaknut trgovačko-pomorskom orijentacijom i snažnim gospodarskim usponom grada, strukturom obitelji (osobito vlasteoskih i bogatih građanskih), presudnom ulogom roditelja u dogovaranju braka, kasnim stupanjem u brak, kratkoćom životnoga vijeka i pojavom brojnih epidemija, društvenim shvaćanjem braka i potrebi smanjenja slučajeva seksualnog zlostavljanja.

U ranom novom vijeku u čitavoj je Europi bio evidentan proces socijalnog discipliniranja, koji je zahvatio i prostitutke, što je bilo usko povezano s procesom konfesionalizacije. Protestantske crkvene zajednice imale su vrlo negativan stav prema prostitutkama, a Katolička je crkva oštrijom osudom prostitucije nastojala umanjiti protestantske optužbe za svoj dvostruki moral po tom pitanju. Također, kriminalizaciju i zakonsku regulaciju prostitucije potaknula je i pojava sifilisa. Međutim, zakonske i represivne mjere protiv prostitucije bile su najčešće selektivne, posebice u pomorsko-trgovačkim gradovima poput Dubrovnika. Hipoteza o mjerama socijalnog discipliniranja prostitutki u ranom novom vijeku nije dokazana jer su u Dubrovniku kazneni progon doživljavale najčešće samo one prostitutke koje su živjele i radile izvan zakonom dopuštenog područja grada i one koje su činile druga kaznena djela te na taj način ugrožavale javni moral.

⁸¹ Stojan, *Vjerenice i nevjernice*, 271.

⁸² Isto, 272.

Bibliografija

Ghirardo, Diane Yvonne. „The Topography of Prostitution in Renaissance Ferrara.“ *Journal of the Society of Architectural Historians* 60/4 (2001): 402-431.

Henriques, Fernando. *Historija prostitucije*. Sv. 2, *Prostitucija u Evropi i Novom svijetu*. Preveo Antun Patik. Zagreb: Epoha, 1968.

Janeković Römer, Zdenka. *Rod i Grad: dubrovačka obitelj od XIII do XV stoljeća*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1994.

_____. *Višegradski ugovor: temelj Dubrovačke Republike*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2003.

_____. „Post tertiam campanam« – noćni život Dubrovnik u srednjem vijeku.“ *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 32 (1994): 7-14.

Jeremić, Risto i Jorjo Tadić. *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*. Sv. 1. Beograd: Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, 1938.

Kralj-Brassard, Rina. *Djeca milosrđa: napuštena djeca u Dubrovniku od 17. do 19. stoljeća*. Dubrovnik – Zagreb: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2013.

Lonza, Nella. „Dvije izgubljene duše: Čedomorstva u Dubrovačkoj Republici (1667-1808).“ *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 39 (2001): 261-303.

Mazo Karas, Ruth. *Common Women: Prostitution and Sexuality in Medieval England*. New York-Oxford: Oxford University Press, 1996.

Norberg, Kathryn. „The body of the prostitute: Medieval to modern.“ U *The Routledge History of Sex and the Body 1500 to the Present*, ur. Sarah Toulalan i Kate Fisher, 393 - 408. London-New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2013.

Ogilvie, Sheilagh. „„So That Every Subject Knows How to Behave“: Social Disciplining in Early Modern Bohemia.“ *Comparative Studies in Society and History* 48/1 (2006): 38-78.

Ravančić, Gordan. „Prilog poznavanju prostitucije u Dubrovniku u kasnom srednjem vijeku.“ *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 31/1 (1998): 123-130.

Stojan, Slavica. *Slast tartare: Marin Držić u svakodnevi renesansnog Dubrovnika*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2007.

_____. *Vjerenice i nevjernice: žene u svakodnevi Dubrovnika (1600-1815)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Prometej, 2003.

Stulli, Bernard. *Povijest Dubrovačke Republike*. Dubrovnik-Zagreb: Arhiv Hrvatske, Časopis „Dubrovnik“, 1989.

_____. *Studije iz povijesti Dubrovnika*. Zagreb: Konzor, 2001.

van Krieken, Robert. „Social Discipline and State Formation: Weber and Oestreich on the historical sociology of subjectivity.“ *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 17/1 (1990): 3-28.

Vekarić, Nenad i dr. *Vrijeme ženidbe i ritam poroda: Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2000.

Prostitution in the Republic of Dubrovnik

Abstract:

This paper provides an overview of the development of prostitution in the Republic of Dubrovnik. The theoretical framework that was used during the research was the theory of social discipline, and the aim of the paper was to see if there were changes in the attitude of the Dubrovnik government and society towards prostitution in the late Middle Ages and the Early Modern Period. The development of prostitution in the Republic of Dubrovnik proceeded easily until the second half of the 15th century, when the first legal and repressive measures directed against prostitutes were recorded. Further measures were adopted in the Early Modern Period under the strong influence of the spread of syphilis, the process of confessionalization and the accumulation of state power. However, the legal and repressive measures in the Republic of Dubrovnik were selective, so the only prostitutes who were punished were those who lived outside the allowed area and those who committed other criminal acts, i.e. those prostitutes for whom the state authorities estimated that they have a negative effect on public morale.

Keywords: prostitution, Republic of Dubrovnik, brothels, syphilis, social discipline, tolerance, criminalization, regulation

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 18 2023.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XVIII, broj 18, 2023.

Glavni i odgovorni urednik
Marko Zidarić

Zamjenica glavnog urednika
Ivana Đorđić

Uredništvo
Filip Bačurin
Marija Biščan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Adrian Filčić
Antonija Lapaš
Ivan Mrnarević
Tijana Vokal
Marko Zidarić

Urednici pripravnici
Klara Miholić
Marko Perišić
Ruben Prstec

Redakcija
Filip Bačurin
Marija Biščan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Adrian Filčić
Antonija Lapaš
Klara Miholić
Ivan Mrnarević
Marko Perišić
Ruben Prstec
Tijana Vokal
Marko Zidarić

Tajnica Uredništva
Marija Biščan

Recenzenti

dr. sc. Nikola Anušić
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Lovorka Čoralić
akademkinja Nella Lonza
dr. sc. Kosana Jovanović
dr. sc. Jasmina Osterman

Lektura za hrvatski jezik

Iva Antičević
Tina Čatlaić
Mislav Graonić
Nikolina Peškura
Karla Rašić
Josipa Skenderović
Jakov Zidarić

Lektura za engleski jezik

Tina Čatlaić

Prijevod s francuskog jezika

Klara Miholić

Oblikovanje

design.inmedia@gmail.com

Izdavač

Odsjek za povijest Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Tisak

Studio Moderna d.o.o., Zagreb

Naklada

Tiskano u 100 primjeraka.

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove i mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financirano je novcem dobivenim na natječaju za studentske projekte Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te sredstvima koja je ustupio Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Redakcija časopisa Pro tempore iskreno zahvaljuje Odsjeku na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva

Odsjek za povijest
(za: Uredništvo Pro tempore)
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Kontakt

casopis.protempore@gmail.com

Web-stranica

<https://protempore.ffzg.unizg.hr/>